

Minnisblað

Efni: Minnispunktar um rök með og móti því hvort tilefni sé til breytinga á fjölmiðlalögum til að fleiri mál fari í farveg sáttanefnda og þar með að fækki málum sem fara fyrir dómstóla.

Dagsetning: 10. júlí 2015

Frá: Elfu Ýri Gylfadóttur

Til: Stýrinefndar

Almennt um hlutverk fjölmiðla

Vegna þeirrar þýðingar sem fjölbreyttir og faglegir fjölmiðlar í eigu margra ólíkra aðila eru, hafa flest lýðræðisríki markað þá stefnu að treysta stóðir fjölmiðla, styrkja fagleg vinnubrögð þeirra og tryggja ólíkt framboð á efni.¹ Sett hefur verið löggjöf um starfsemi fjölmiðla til þess að tryggja grundvallarréttindi þeirra. Slík réttindi eru m.a. stjórnarskrárbundinn réttur til tjáningarfrelsis, vernd heimildarmanna og skýrar reglur um ábyrgð á ummælum. Þá má nefna löggjöf og eftirlit með eignarhaldi á fjölmiðlum; ríkisstyrki til dagblaða til að tryggja fjölbreytni bæði á landsvísu og á afmörkuðum svæðum; styrki til fjölmiðla sem miðla efni á tungumálum minnihlutahópa; lægri virðisaukaskattsprósentu á dagblöð; skattaafslátt til fjölmiðla; ríkisstyrki til almannaþjónustufjölmiðla og síðast en ekki síst viðleitni til að tryggja faglegt eftirlit með því að fjölmiðlar sinni þeim skyldum sem á þá eru lagðar.

Fjölmiðlar hafa tekið á sig skyldur með ýmsum hætti, þ.á.m. skylduna að hafa grundvallargildi blaðamenskunnar að leiðarljósi. Þessi grundvallargildi endurspeglast síðan í síðareglum blaða- og fjölmiðlamanna og vinnureglum einstakra fjölmiðla. Í þessu skyni er sú starfsemi sem fram fer á vettvangi félaga blaða- og fréttamanna mjög mikilvæg til að viðhalda og skapa umræðu um gæði og fjölbreytni þeirrar fjölmiðlunar sem ástunduð er. Þá eru sjálfstæðar síðanefndir mikilvægar til þess að setja ramma um starfshætti fjölmiðla og til að tryggja fagleg vinnubrögð byggð á einföldum reglum sem stéttin setur sjálf og víðtæk sátt ríkir um.

Í einfaldaðri mynd má halda því fram að með faglegri blaða- og fréttamennsku eigi fyrst og fremst að leitast við að setja fram sannleikann. Það felur í sér að staðhæfingar skuli vera réttar og í réttu samhengi. Eðli máls samkvæmt er hinn algildi sannleikur ekki til, en reyna ber allt að einu að setja upplýsingar fram með eins réttum og áreiðanlegum hætti og unnt er. Þessi sannleikur verður m.a. til með því að fá upplýsingar úr ólíkum áttum og úr mismunandi heimildum. Einnig er mikilvægt að leitað sé staðfestingar á því að upplýsingarnar og fréttirnar séu réttar. Þá þarf að vera ljóst hvernig upplýsinga er aflað og hvaða aðferðir hafi verið notaðar við að meta upplýsingarnar. Þetta þýðir þó ekki að blaða- og fréttamenn geti ávallt verið algjörlega hlutlægir, enda móta óhjákvæmilega þættir eins og þjóðerni, kyn, stétt, aldur, menntun, reynsla og viðhorf blaða- og fréttamanna sýn þeirra á viðfangsefnið. Almennt er talið að bakgrunnur fréttastjóra og fréttamanna hafi áhrif á það hvað teljist frétt næmt, hvaða flötur á frétt þyki áhugaverður, til hvaða heimildarmanna sé leitað o.s.frv. Þau faglegu vinnubrögð sem að framan getur, þar sem leitast er við að hafa grundvallargildi blaða- og fréttamennsku að leiðarljósi, er þannig ætlað að vega upp á móti þeim þáttum sem móta skoðanir og viðhorf starfsmanna, fréttastofa og ritstjórna til ólíkra mála sem eru til umfjöllunar. Því til viðbótar kemur svo eftirlit stéttarinnar sjálfar og stjórnvalda svo sem nánar verður vikið að í næsta kafla.

¹ Minnisblaðið er unnið upp úr ritrýndri grein Elfu Ýrar Gylfadóttur og Karls Axelssonar sem birtast mun í tímaritinu Lögréttu haustið 2015.

Hvernig er fjölmiðlum veitt faglegt aðhald hér á landi?

Í megin atriðum hafa verið farnar tvær leiðir til þess að veita fjölmiðlum aðhald hvað grundvallarreglur faglegrar fjölmiðlunar varðar. Annars vegar með siðareglum sem blaða- og fréttamenn setja sér sjálfir. Hins vegar með lögfestingu meginreglna þar að lútandi sem á sér þó mun yngri sögu en siðareglurnar.

Ekki er hægt með tæmandi hætti að festa í reglur öll þau álitamál sem varða faglega blaðamennsku. Eðli máls samkvæmt eru siðareglur blaða- og fréttamanna og lagareglur því almenns eðlis og þeim er einungis ætlað að marka ramma utan um hlutverk, réttindi og skyldur blaðamanna og veita leiðbeiningar um það hvað felist í grundvallargildum frjálsrar og óháðrar blaðamennsku. Segja má að þessi einfaldleiki feli bæði í sér styrkleika og veikleika. Styrkurinn felst í því að í fáum orðum eru markaðar vörður sem ætlað er að leiðbeina öllum blaða- og fréttamönnum. Veikleikinn felst í því að ekki er hægt að sjá fyrir allt sem upp kann að koma og því er mikilvægt að blaða- og fréttamenn sjálfir viðhaldi faglegri umræðu um það sem betur megi fara og hvaða ljón séu á veginum í síbreytilegu starfsumhverfi fjölmiðlafólks.

Til skamms tíma hafa stjórnvöld fyrst og fremst sinnt almennu eftirliti með ljósvakamiðlum, þ.m.t. að miðlarnir uppfylli ákvæði um að fréttir og fréttatengt efni sé faglega unnið meðan sérstakar siðanefndir hafa hinsvegar sinnt því eftirliti í tilviki prentmiðla. Frá þessari megin skiptingu eru þó vissulega undantekningar.

Íslenskir fjölmiðlar búa við tvennskönar aðhald með faglegri blaðamennsku. Annars vegar er um að ræða þá reglusetningu og eftirlit sem sprottið er af vettvangi greinarinnar sjálfrar í formi siðareglna og siðanefndar Blaðamannafélags Íslands. Hins vegar almennri reglu laga um fjölmiðla sem er á forræði viðkomandi fagstjórnvalds og á rætur sínar að rekja til ársins 1985, þegar fjölmiðlun var gefin frjáls.

Gildandi siðareglur B.Í. eins og þær voru samþykktar á aðalfundi félagsins 1991 spanna 6. gr., en þær sem megin máli skipta í minnisblaði þessu eru eftirfarandi:

1. gr.

Blaðamaður leitast við að gera ekkert það, sem til vanvirðu má telja fyrir stétt sína eða stéttarfélag, blað eða fréttastofu. Honum ber að forðast hvaðeina sem rýrt gæti álit almennings á starfi blaðamanns eða skert hagsmuni stéttarinnar. Blaðamaður skal jafnan sýna drengskap í skiptum sínum við starfsfélaga.

3. gr.

Blaðamaður vandar upplýsingaöflun sína, úrvinnslu og framsetningu svo sem kostur er og sýnir fyllstu tillitssemi í vandasömum málum. Hann forðast allt, sem valdið getur saklausu fólki, eða fólki sem á um sárt að binda, óþarfa sársauka eða vanvirðu.

5. gr.

Blaðamaður varast að lenda í hagsmunaágreiningi, til dæmis með því að flytja fréttir eða frásagnir af fyrirtækjum eða hagsmunasamtökum þar sem hann á sjálfur aðild. Hann skal fyrst og síðast gæta hagsmuna lesenda og sóma blaðamannastéttarinnar í hverju því sem hann tekur sér fyrir hendur í nafni starfs síns. Blaðamaður hefur í skrifum sínum sannfæringu sína að leiðarljósi. Hann gætir þess að rugla ekki saman ritstjórnarlegu efni, sem hefur augljóst upplýsinga- og fræðslugildi, og auglýsingum í myndum og/eða máli. Siðareglur þessar setja ekki hömlur á tjáningafrelsi blaðamanna sem skrifa undir fullu nafni afmarkaða þætti í fjölmiðlum, til dæmis gagnrýni, þar sem persónulegar skoðanir höfundar eru í fyrirrúmi.²

² <http://www.press.is/images/skjol/sidareglur.pdf> Sótt 22. apríl 2015.

Langflestar kvartanir til Siðanefnar B.Í. eiga rætur sínar að rekja til meintra brota á 3. gr. þeirra. Almenn séð má hins vegar flokka kvartanir í tvo flokka. Annars vegar varða þær brot á því sem kallað hefur verið tillitsemisreglan og hins vegar brot á því sem kallað hefur verið vandvirknisreglan. Þessar tvær reglur hafa verið skýrðar svo að: „Vandvirknisreglan krefst þess að blaðamaður skýri rétt frá, afli upplýsinga samviskusamlega, virði heimildir sínar og haldi trúnað við heimildarmenn. Tillitsemisreglan krefst þess að einstaklingar eða hópar fólks séu ekki særðir eða vanvirtir að tilefnislausu í fjölmiðlum.”³

Ákvæðið um lýðræðislegar grundvallarreglur á rætur að rekja til 3. tölul. 2. mgr. 3. gr. útvarpslaga nr. 68/1985 og tók þá aðeins til ljósvakamiðla.

Með útvarplögum 53/2000 var ákvæði laganna frá 1985 um lýðræðislegar grundvallarreglur, sbr. 9. gr. laganna, breytt á þá leið að útvarpsstöðvum sem fengið höfðu leyfi í þeim yfirlýsta tilgangi að beita sér fyrir tilteknum málstað væri óskýlt að flytja dagskráefni sem gengi í berhöggi við stefnu stöðvarinnar. Í greinargerð með frumvarpi til þeirra laga kom fram að undantekningin væri til komin í því skyni að fram kæmu í dagskrá rök fyrir mismunandi skoðunum í umdeildum málum. Ákvæðið væri í anda tjáningarfrelsis því að óeðlilegt yrði að teljast að þeir sem á réttum forsendum hefðu fengið leyfi til útvarpsreksturs til þess að vinna að framgangi einhvers tiltekins málefnis yrðu neyddir til þess að birta efni sem andstætt væri því málefni sem þeir vildu vinna fyrir. Væri útvarpsstöðvum í þessu efni játaður sami réttur og t.d. blöðum sem gefin væru út til stuðnings tilteknum málstað og engum dytti í hug að skylduð yrðu til að birta efni í andstöðu við yfirlýst baráttumál sín. Þá sagði ennfremur að hvort sem í hlut ættu útvarpsstöðvar eða dagblöð yrði það að teljast góð blaðamennska og í samræmi við lýðræðislegar grundvallarreglur að ætla andstæðum sjónarmiðum nokkurt rúm, en fráleitt væri að gera það að lagaskyldu þegar skilyrði sérákvæðisins væru uppfyllt.

Með útvarpslögum 53/2000 var þannig fallið frá þeirri afdráttarlausu kröfu að í dagskrá ljósvakamiðla skyldu ávallt koma fram rök fyrir mismunandi skoðunum í umdeildum málum. Árið 2000 var þannig stigið það skref að ljósvakamiðlum væri ekki lengur skylt að gæta ávallt að hlutlægni, heldur fengu þeir heimild til að vinna að framgangi tiltekins málefnis án þess að vera tilneyddir til að birta efni sem andstætt væri því málefni.

Sú breyting verður við lögtöku almennra laga um fjölmiðla á árinu 2011 að gildissvið þeirra nær til allra fjölmiðla og er ákvæði 26. gr. um lýðræðislegar grundvallarreglur svohljóðandi:

Fjölmiðlaveita skal í starfi sínu halda í heiðri lýðræðislegar grundvallarreglur og standa vörð um tjáningarfrelsi. Hún skal virða mannréttindi og jafnrétti auk þess að hafa í huga friðhelgi einkalífs. Fjölmiðlaveita skal gæta þess að uppfylla kröfur um hlutlægni og nákvæmni í umfjöllun sinni um fréttir og fréttatengt efni og gæta þess að mismunandi sjónarmið komi fram, jafnt karla sem kvenna.

Fjölmiðlaveitu sem hefur þá yfirlýstu stefnu að beita sér fyrir tilteknum málstað skal vera óskýlt að miðla efni sem gengur í berhöggi við stefnu miðilsins.

Í frumvarpi til laga nr. 54/2013 um breytingu á lögum um fjölmiðla nr. 38/2011 (eignarhaldsreglur og endurbætur) í 8. gr. var lögð til svofelld breyting á orðalagi 26. gr.:

- a. 2. másl. orðast svo: Hún skal virða mannréttindi og jafnrétti, og einnig friðhelgi einkalífs nema lýðræðishlutverk fjölmiðlaveitu og upplýsingaréttur almennings krefjist annars.

³ Þorsteinn Gylfason: Spjall um siðareglur og siðanefnd blaðamanna. Blaðamaðurinn, september 2004, 26 árgangur, bls. 5-6.

- b. Í stað orðanna „í umfjöllun sinni um fréttir og fréttatengt efni“ í 3. másl. kemur: í fréttum og fréttatengdu efni.

Í greinargerð með frumvarpinu var bent á að í meðförum menntamálanefndar á því frumvarpi sem varð að lögum nr. 38/2011 hefðu orðið þau mistök við frágang að endanlegu orðalagi 26. gr. laganna að orðasambandið „umfjöllun um“ hefði bæst við orðin fréttir og fréttatengt efni. Samkvæmt orðanna hljóðan næði lagagreinin ekki því markmiði sínu að fjölmiðlaveita virði hlutlægni og nákvæmni í sjálfri fréttamiðluninni, heldur aðeins þegar fjölmiðlaveitan „fjallar um fréttir“, þ.e. í ritstjórnargreinum, fréttaskýringum og þess háttar umfjöllun. Því var lagt til að orðin „umfjöllun sinni um“ féllu brott. Þessar breytingar náðu fram að ganga.

Siðanefnd B.Í og útvarpsréttarnefnd hafa því báðar frá og með árinu 1986 farið með heimildir til að hafa faglegt eftirlit með því að fjölmiðlar virtu grundvallargildi blaðamennsku. Siðareglur B.Í. tóku til allra fjölmiðla á meðan reglur útvarpslaga vörðuðu aðeins leyfisskylda ljósvakamiðla.

Með setningu laga um fjölmiðla nr. 38/2011 breytist gildissvið laganna þannig að 26. gr. þeirra um lýðræðislegar grundvallarreglur tekur til allra fjölmiðla sem falla undir gildissvið þeirra. Með breytingum á lögum um fjölmiðla vorið 2013 var orðalagi greinarinnar breytt til að ná takmarki sínu auk þess sem fjölmiðlanefnd fékk heimild til að gefa út álit vegna brota á lögnum. Frá árinu 2013 hafa þannig bæði Siðanefnd B.Í. og fjölmiðlanefnd virkt eftirlit með fjölmiðlum á grundvelli framangreindra ákvæða sem að efni til skarast.

Þegar borin eru saman ákvæði siðareglna B.Í. annars vegar og 26. gr. laga um fjölmiðla hins vegar, má sjá að 26. gr. er ætlað rýmra og almennara gildissvið. Þannig eru siðareglur bundnar við réttindi þess aðila sem meint brot beinist að og viðkomandi blaðamañn meðan hver sem er getur borið fyrir sig 26. gr. laga um fjölmiðla og fjölmiðlaveitan sem slík ber ábyrgð samkvæmt lagareglunni. Þó efnislegur samhljómur sé ríkur með 26. gr. og siðareglunum, einkum 3. gr., er þó fyrir að fara efnislegum mun. Skírskotun 26. gr. er rýmri með tilvísun til almennra mannréttinda svo sem jafnréttis og friðhelgis einkalífs og áherslunni á hlutlægni og þess að mismunandi sjónarmið komi jafnan fram. Áherslur samsvarandi greina siðareglanna hafa ríkari í forgrunni kröfur um vandvirkni og fagleg vinnubrögð, tillitsemi gagnvart borgurunum og kröfunni um að hagsmunaárekstrum sé undir öllum kringumstæðum forðað. 5. gr. siðareglanna leggur raunar jafnframt áherslu á sannfæringu og tjáningarfrelsi blaðamannsins sem kallast á við lýðræðishlutverk fjölmiðils og upplýsingarétt almennings samkvæmt 26. gr. laga um fjölmiðla. Þá er sá grundvallarmunur á siðareglum B.Í. og 26. gr. laga um fjölmiðla að þar er fjölmiðlum heimilt að beita sér fyrir tilteknum málstað og hlíta þar af leiðandi ekki reglum um hlutlægni í umfjöllun sinni.

Brot á siðareglum B.Í. eru bornar undir siðanefnd skv. 6. gr. siðareglanna enda sé það gert innan 2 mánaða frá birtingu viðkomandi efnis. Úrræði siðanefndar takmarkast þó í raun við það að mæla fyrir um það hvort brot teljist ámælisvert, alvarlegt eða mjög alvarlegt; mæla fyrir um birtingu niðurstaðna siðanefndar og loks getur hún í alvarlegustu tilvikum borið undir félagsfund tillögu um vítur á viðkomandi blaðamañn.

Fjölmiðlanefnd fjallar um brot á 26. gr. laga um fjölmiðla. Slík erindi sæta ekki sérstökum tímafrestum, en úrræði fjölmiðlanefndar er bundið við það að gefa út álit vegna viðkomandi máls. Í ljósi þessa má velja upp þeirri spurningu hvort að meint brot af þessu tagi leiti frekar í farveg meiðyrðamála fyrir dómstólum hér á landi, þar sem auk annars er mælt fyrir um að ummæli skuli dæmd dauð og ómerk, hafðar verða uppi kröfur um fébætur og eftir atvikum refsingu.

Helstu ályktanir og samantekt

Óhjákvæmilegt er að ýmsar spurningar vakni um það tvíþætta kerfi aðhalds með faglegri fjölmiðlun sem við búum við hér á landi. Standa úrræðin mögulega til verndar ólíkum hagsmunum, einstaklingsbundnum hagsmunum í tilviki siðareglna B.Í. en almennari hagsmunum í tilviki hinnar lögbundnu heimildar 26. gr. laga um fjölmiðla? Er málafjöldi hér á landi hlutfallslega sambærilegur því sem er í grannríkjum okkar? Hvaða þátt spila meiðyrðamál, rekin fyrir almennum dómstólum í þessari heildarmynd?

Íslenska „módelið“ fellur í raun að formi til vel að því fyrirkomulagi sem víða er viðhaft í Evrópu. En ekki er allt sem sýnist og það vekur athygli að jafnvel þegar tekið er mið af höfðatölu berast að jafnaði færri kvartanir til Siðanefndar B.Í. annars vegar og fjölmiðlanefndar (útvarpsréttarnefndar) hins vegar í samanburði við ýmis nágrannaríki.

Á árunum 1966 – 2005 bárust Siðanefnd B.Í. um 200 kvartanir. Fyrir júní 1985 voru að meðaltali um 1.8. mál tekin fyrir hjá nefndinni á ári hverju en um 7,2 eftir júní 1985 og er það fjórföldun mála. Lítil breyting virðist vera á málafjölda fram til ársins 2010, en á því ári eru 12 mál tekin til umfjöllunar. Eftir það hefur málum fækkað verulega. Frá árinu 2012 og það sem af er þessu ári hefur siðanefnd aðeins úrskurðað í 12 málum, eða um fjögur mál á ári. Þá bárust aðeins fjórar kvartanir vegna brota á ákvæði um lýðræðislegar grundvallarreglur til útvarpsréttarnefndar á árunum 1986 – 2011. Talsvert fleiri kvartanir hafa þó borist fjölmiðlanefnd á þeim tæpum fjórum árum sem hún hefur starfað.

Að jafnaði berast 155 – 211 kvartanir vegna fjölmiðla til Pressenævnet í Danmörku á hverju ári. Það gerir um 9 – 12 mál á ári ef miðað er við höfðatölu hér á landi. Þá berast um 600 kvartanir á ári hverju til Myndigheten för radio och tv í Svíþjóð vegna brota á hlutlægni og nákvæmni í vinnubrögðum ljósvakamiðla. Jafnframt berast milli 288 – 597 kvartanir til Pressombudsmannen í Svíþjóð vegna brota á siðareglum. Það eru alls um 888 – 1.197 kvartanir á ári vegna allra fjölmiðla, sem gera um 31 – 41 kvartanir á ári ef miðað er við höfðatölu. Í Noregi berast um 377 – 427 til Pressens faglig utvalg. Það gerir um 25 – 28 mál á ári miðað við höfðatölu.

Upplýsingar um heildarfjölda kvartana sem berast Ofcom og BBC Trust í Bretlandi er ekki aðgengilegt en ljóst er að dæmi eru um að þúsundir kvartana berist vegna eins þáttar, sbr. þáttur sem sýndur var á Channel 4 í byrjun árs um stjórnmálaflokkinn UKIP. Um 4500 kvartanir bárust að jafnaði bresku siðanefndinni. Það gera um 24 kvartanir á ári ef miðað er við höfðatölu hér á landi.

Engin ein skýring er á því af hverju kvartanir vegna vinnubragða fjölmiðla eru færri hér á landi en í þeim ríkjum sem við berum okkur saman við. Ekki er líklegt að vinnubrögð fjölmiðla hér á landi séu með einhverjum þeim hætti önnur að þetta skýrist af slíku. Nokkrar mögulegar ástæður má þó nefna.

Siðareglur B.Í eru nú hartnær aldarfjórðungs gamlar hefur ekki náðst samstaða innan fagfélags blaðamanna um endurskoðun þeirra. Það er þeim mun athyglisverðara því á umræddum tíma hefur sannanlega orðið stórfelldustu breytingar sem orðið hafa á fjölmiðlaumhverfi frá upphafi. Þá hefur ekki ríkt full eining innan stéttarinnar um verklag og niðurstöður nefndarinnar sem á stundum hafa sætt harðri gagnrýni þeirra fjölmiðla sem í hlut hafa átt. Að sjálfsögðu verður það tjáningarfrelsi ekki skert, en þverrandi traust stéttarinnar sjálfar til eigin siðanefndar smitar fljótt út frá sér og hefur fyrr en seinna sambærileg áhrif á almenningsálitið. Þá er svo komið að menn láta sér í léttu rúmi liggja þó nefndin telji vinnubrögð þeirra ámælisverð, alvarleg eða jafnvel mjög alvarleg.

Þá ber að hafa í huga að reglan um lýðræðislegar grundvallarreglur, sbr. nú 26. gr. laga um fjölmiðla, ratar inn í íslenska löggjöf um fjölmiðla að erlendri fyrirmynd. Sú afstaða sem þar er reynt að fanga er að nokkru leyti reist á einni af grundvallaryfirlýsingum Evrópuráðsins um fjölmiðla og fjölmiðlum og

fjölbreyni í fjölmiðlaefni frá árinu 1982.⁴ Rétt er að geta þess að í nefndaráliti meirihluta menntamálanefndar Alþingis um frumvarp það sem varð að lögum um fjölmiðla nr. 38/2011 er lagður sá skilningur að ákvæðið um lýðræðislegar grundvallarreglur bæri að túlka sem stefnuyfirlýsingu sem hafði það m.a. í för með sér að í upphaflegu lögunum um fjölmiðla nr. 38/2011 var ekki gert ráð fyrir neinskonar úrræðum eða viðurlögum vegna brota á greininni þó svo að með lögum 54/2013 hafi því verið breytt á þann veg að fjölmiðlanefnd getur nú gefið formlegt álit á því hvort brotið hafi verið gegn ákvæðinu. Þykir því ekki óvarlegt að halda því fram að nokkuð hafi verið á reiki hver eiginleg tilætlan með tilvist þess hafi verið.

Það má velta því fyrir sér hvort mál af þessum toga og sem varða meint brot blaðamanna á grundvallargildum faglegrar blaðamennsku hafi á liðnum árum leitað fremur í farveg meiðyrðamála fyrir almennum dómstólum þar sem raunverulegum og áþreifanlegum úrræðum verður við komið. Því má spyrja hvort samband sé milli hlutfallsega fárra kvartana til Siðanefndar B.Í., og fjölmiðlanefndar og þess fjölda mála sem rekin eru fyrir dómstólum.

Niðurstaða alls þessa hlýtur að vera sú að þörf sé á aðkomu stjórnvalda og fagfélaga fjölmiðlafólks til að móta stefnu til framtíðar. Almennungur hefur nú í reynd val um hvort leitað sé til fjölmiðlanefndar eða siðanefndar hvað tiltekin brot þessa efnis varðar. Málsmeðferðin er þó ólík, enda starfar siðanefndin eftir sínum eigin starfsreglum, en stjórnvaldið bundið af lögum, fyrst og fremst lögum um fjölmiðla og stjórnsýslulögum nr. 37/1993. Sú staðreynd getur því haft áhrif á það hvort leitað sé til siðanefndar eða fjölmiðlanefndar að því ógleymdu að þriðji farvegur slíks máls er í formi meiðyrðamáls.

Almennt séð hlýtur það að vera kostur, jafnt fyrir almenning sem blaðamenn, að unnt sé að fá skjóta úrlausn mála og án mikils tilkostnaðar. Dýr og tímafrek dómsmál uppfylla sannarlega ekki þá kröfu. Á hinn bóginn verða slík úrræði þá að virka og þau verða að hafa þýðingu. Að óbreyttu má halda því fram að sú sé ekki raunin á grundvelli gildandi heimilda siðareglna B.Í. og 26. gr. laga um fjölmiðla. Kjörstaðan væri auðvitað sú að ekki þyrfti að taka hert, hvað þá refsikennd, viðurlög heldur nytu viðkomandi aðilar þess trausts og virðingar að á niðurstöðum þeirra sé tekið mark og að þær bæti fagmennsku í vinnubrögðum fjölmiðla. Ein leið væri sú að sameina í heild eða að hluta verkefni þessara aðila. Kæmi þá til skoðunar sú tilhögun í Danmörku að stéttin setji reglurnar en stjórnvaldið fjalli um brot á þeim. Önnur leið væri sú að færa málaflokkinn alfarið í annan hvorn farveginn. Í sögulegu og faglegu ljósi er það þó þýðingarmikið og sennilega farsælast að blaðamenn setji sér sjálfir þær siðareglur sem lagðar verði til grundvallar um störf þeirra, en það gengur hratt á tímann til þess í ljósi þess aldarfjórðungs sem liðinn er frá síðustu endurskoðun reglnanna og mislukkaðra tilrauna til slíkrar endurskoðunar á liðnum árum.

⁴ Declaration on the Freedom of Expression and Information samþykkt af ráðherraráði Evrópuráðsins 29. apríl 1982.